

Vero-osasto

Tiivistelmä lausunnoista hallituksen esitysluonnoksesta eduskunnalle laeiksi Harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Esitysluonnos oli lausuntokierroksella 4.2.2025–18.3.2025 välisen ajan. Siihen sisältyivät ehdotukset Harmaan talouden selvitysyksikön toimialan laajentamiseksi myös muussa kuin organisaatiohenkilöasemassa olevien luonnollisten henkilöiden toimintaan, velvoitteidenhoitoselvitysten laatimiseksi hankintayksiköinä toimiville julkisoikeudellisille laitoksille, ilmiöselvitystä varten kerätyn tiedon käyttöalan laajentamiseksi ja säilytysajan pidentämiseksi, muutoksista esitutkintaviranomaisten velvoitteidenhoitoselvityksen käyttötarkoituksiin sekä muutoksista eräisiin liitelakeihin.

Lausuntoja saapui 36 kappaletta. Lausuntonsa esitysluonnoksesta antoivat: Elinkeinoelämän keskusliitto ry, Eläketurvakeskus, Etelä-Suomen aluehallintoviraston elinkeinovalvonta ja rahanpesulain valvonta, Etelä-Suomen aluehallintoviraston, Itä-Suomen aluehallintoviraston, Lounais-Suomen aluehallintoviraston, Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston sekä Pohjois-Suomen aluehallintoviraston työsuojelun vastualueet (työsuojeluviranomainen), Finnwatch ry, Hansel Oy, Harmaan talouden selvitysyksikkö, Innovaatorahoituskeskus Business Finland, keskusrikospoliisi, Kilpailu- ja kuluttajavirasto, liikenne- ja viestintäministeriö, Maa- ja metsätaloustieteiden tutkimuskeskus, Oikeusministeriö, Oikeusrekisterikeskus, opetus- ja kulttuuriministeriö, Poliisihallitus, puolustusministeriö, Rajavartiolaitos, Ruokavirasto, sisäministeriön poliisiosasto, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira, Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA, sosiaali- ja terveysministeriö, STTK ry, suojelupoliisi, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry, Tapaturmavakuutuskeskus, tietosuojavaltuutetun toimisto, Tulli, työ- ja elinkeinoministeriö, Työllisyysrahasto, Ulosottolaitos, Verohallinto ja Veronmaksajain Keskusliitto ry. Lisäksi ympäristöministeriö ilmoitti, ettei sillä ole asiassa lausuttavaa.

Lausuntopyynnöt liitteineen ja lausunnot ovat nähtävissä osoitteessa:

<https://vm.fi/hanke?tunnus=VM004:00/2025>.

Esitysluonnoksen sisältö

Lausunnolla ollut esitysluonnos sisälsi seuraavat ehdotukset:

- Harmaan talouden selvitysyksikön toimiala laajennettaisiin myös muussa kuin organisaatiohenkilöasemassa olevien luonnollisten henkilöiden toimintaan. Selvitysyksikkö voisi jatkossa laatia ilmiöselvityksiä harmaan talouden ilmiöistä liittyen kaikkien luonnollisten henkilöiden toimintaan sekä laatia velvoitteidenhoitoselvityksiä myös sellaisista luonnollisista henkilöistä, joilla ei ole kytkentöjä organisaatioihin asemansa tai omistustensa perusteella.
- Velvoitteidenhoitoselvityksiä voitaisiin laatia viranomaisten lisäksi myös hankintalainsäädännössä määritellyille hankintayksiköinä toimiville julkisoikeudellisille laitoksille.
- Ilmiöselvitystä varten kerätyn tiedon käyttöalaa laajennettaisiin ja tietoja voitaisiin säilyttää selvitystietojärjestelmässä nykyistä pidempään.
- Esitutkintaviranomaiset voisivat jatkossa pyytää velvoitteidenhoitoselvitystä myös rikosten paljastamista varten. Lisäksi esitutkintaviranomaisten velvoitteidenhoitoselvityksen pyytämistä rajaavat erillisvaatimukset poistettaisiin.
- Harmaan talouden selvitysyksiköstä annettuun lakiin ehdotettujen muutosten johdosta olisi tarve muuttaa myös verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain, työtapaturma- ja ammattitautilain sekä työntekijän eläkelain tiedonsaantisäännöksiä sekä liikenteen palveluista annettua lakia.

Lausuntopalaute

Yhteenveto

Lausunnoissa suhtauduttiin myönteisesti esityksen tavoitteisiin. Ehdotettuja muutoksia kannatettiin laajasti lausunnoissa ja niitä pidettiin tärkeinä ja tarpeellisina nykyisessä harmaan talouden torjunnan toimintaympäristössä. Kriittisiä huomioita ja esityksen merkittäviä täydennystarpeita esitettiin liittyen ehdotusten vaikutuksiin yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan sekä harmaan talouden määrittelmään. Lausunnoissa tuotiin esille tarpeita muuttaa selvitysyksiköstä annettua lakia ehdotuksia laajemmin sekä nostettiin esille mahdolliset taloudelliset vaikutukset tietojärjestelmäkehitykseen, velvoitteidenhoitoselvitysten volyymin kasvuun sekä tietosuojavaltuutetun resursseihin liittyen. Usea viranomainen toi lisäksi esille, kuinka ilmiö- ja velvoitteidenhoitoselvityksiä hyödynnetään muun muassa valvontatyössä ja muissa tehtävissä, ja kuinka muutokset näiden tehtävien hoitoon vaikuttaisivat.

Elinkeinoelämän keskusliitto ry (EK) pitää harmaan talouden torjuntaa ja viranomaisten välistä tiedonvaihtoa kannatettavana. Esityksen mukaiseen, laajem-

paan luonnollisten henkilöiden tietojen käsittelyyn liittyy muun muassa tietosuojan ja tietoturvaan liittyviä riskejä ja esitysluonnoksessa tarkoitetut tiedot kattavat arkaluonteisia henkilötietoja. Näin ollen perustuslain 10 §:n mukaisten oikeuksien toteutumisesta ja perusoikeuksien rajoitusedellytysten täyttymisestä tulee huolehtia. Ehdotettu harmaan talouden määritelmä on erittäin laaja ja sitä tulisi tarkastella uudelleen. Lausunnossa todetaan, että vireillä olevassa hankintalain uudistuksessa muutetaan osittain rikosrekisteriotteen tarkistuskäytäntöjä, ja tältä osin ehdotuksia kannattaisi tarkastella yhteensopivuuden kannalta.

Eläketurvakeskus pitää ehdotuksia kannattavina. Eläketurvakeskus valvoo työntekijän eläkelain mukaista vakuuttamisvelvollisuuden noudattamista. Vakuuttamisvelvollisena työnantajana voi toimia luonnollinen henkilö, esimerkiksi kotitaloustyönantajana, joka ei täytä organisaatiohenkilömääritelmää. Vastaavasti YEL-vakuuttamisvelvollisena yrittäjänä voi toimia henkilö, joka ei täytä organisaatiohenkilön määritelmää, esimerkiksi freelancerit, työkorvauksen saajat tai laskutuspalveluyrityksen kautta laskuttavat henkilöt. Eläketurvakeskuksella voi olla TyEL- ja YEL-vakuuttamisvelvollisuuden valvomiseksi ajoittain tarve saada velvoitteidenhoitoselvityksen tuottama kokonaiskuva myös organisaatiohenkilömääritelmän ulkopuolelle jäävistä työnantajahenkilöistä ja yrittäjistä. Eläketurvakeskus tuo lisäksi esille, että työntekijän eläkelakiin ehdotettu muutos, jonka myötä eläkelaitokset ja Eläketurvakeskus voisivat jatkossa antaa pykälässä määritellyjä tietoja esitutkintaviranomaisille rikosten paljastamiseksi, mahdollistaa tietojen antamisen myös muissa tilanteissa kuin velvoitteidenhoitoselvityspyyntöjen yhteydessä. Eläketurvakeskus toteaa myös kannattavansa ilmiöselvitystä varten kerätyn tiedon käyttöalan laajentamista ja tietojen säilyttämisen määrääjän pidentämistä, koska tällöin myös Eläketurvakeskuksen ilmiöselvitystä varten luovuttamia tietoja voitaisiin hyödyntää useassa ilmiöselvityksessä eikä samoja tietoja olisi tarve luovuttaa uudelleen.

Etelä-Suomen aluehallintoviraston elinkeinovalvonta ja rahanpesulain valvonta ei suoraan tunnista tarvetta rahanpesulain valvonnassa saada velvoitteidenhoitoselvityksiä sellaisten luonnollisten henkilöiden osalta, joilla ei ole kytkentöjä organisaatioihin asemansa tai omistustensa perusteella tai ylipäänsä, jos luonnollisilla henkilöillä ei ole yhteyttä aluehallintoviraston rahanpesulain valvonnan valvomiin ilmoitusvelvollisiin. Valvontakohteet ovat y-tunnuksella rekisteröityneitä toimijoita. Rahanpesulain valvonta toteaa kuitenkin kannattavansa velvoitteidenhoitoselvitysten saantia ja käyttöä laajemmin kuin pelkästään rahanpesun valvontarekisteriin yrityspalvelun tarjoajia ja valuutanvaihtajia rekisteröitäessä ja luotettavuutta selvitetäessä. Rahanpesulain tarkoittamia ilmoitusvelvollisia koskevia velvoitteidenhoitoselvityksiä voitaisiin hyödyntää etenkin valvontaa riskiperusteisesti suunniteltaessa ja kohdistettaessa eri toimijoihin. Tietojenvaihdon lisääminen tehostaisi viranomaisten välistä yhteistyötä ja mahdollisesti valvonnan vaikuttavuutta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi.

Etelä-Suomen aluehallintoviraston, Itä-Suomen aluehallintoviraston, Lounais-Suomen aluehallintoviraston, Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston sekä Pohjois-Suomen aluehallintoviraston työsuojelun vastuualueet (työsuojeluviranomainen) kannattaa ehdotettuja muutoksia ja pitää perusteltuna, että harmaan talouden määritelmä ja siten selvitysyksikön toimiala laajennettaisiin myös muussa kuin organisaatiohenkilöasemassa olevien luonnollisten henkilöiden toimintaan. Työsuojeluviranomainen tuo esille, että luonnollisten henkilöiden tilanteiden selvittäminen on tullut entistä keskeisemmäksi työnteon muotojen moninaistuessa. Ilmiöselvitykset esimerkiksi pimeää palkkaa saavista työntekijöistä ja kevytyrittäjistä edistäisivät työsuojeluviranomaisen mahdollisuuksia saada tietoa harmaan talouden ajankohtaisista ilmiöistä valvonnan tueksi. Koska työsuojeluviranomaisen tiedonsaantioikeutta ei ole rajoitettu organisaatioihin, työsuojeluviranomainen voisi ehdotusten myötä saada velvoitteidenhoitoselvityksiä säädettyihin käyttötarkoituksiin myös luonnollisista henkilöistä. Velvoitteidenhoitoselvityksillä voitaisiin edistää työsuojeluvalvonnan toteuttamista ja kohdentamista, vaikka muita kuin organisaatiohenkilöasemassa olevia luonnollisia henkilöitä koskevia velvoitteidenhoitoselvityksiä tarvittaisiin lukumääräisesti suhteellisen vähän. Työsuojeluviranomainen pitää lisäksi resurssitehokkuuden näkökulmasta tärkeänä, että jatkossa selvitysyksikön ilmiöselvityksiä varten hankkimat tiedot eivät olisi selvityskohtaisia.

Finnwatch ry pitää selvitysyksikön toimialan laajentamista ja muita esitettyjä lakimuutoksia perusteltuina. Niiden avulla voidaan parantaa harmaan talouden selvitysyksikön toimintaedellytyksiä ja viranomaisten välistä tietojenvaihtoa ja sitä kautta tehostaa harmaan talouden torjuntaa.

Hansel Oy kannattaa esitystä ja erityisesti sitä, että velvoitteidenhoitoselvitykset voitaisiin jatkossa laatia viranomaisten lisäksi myös hankintalainsäädännössä määritellyille hankintayksiköinä toimiville julkisoikeudellisille laitoksille. Hankintalain velvoitteet koskevat niin viranomaisia kuin muitakin hankintayksiköitä. Lakimuutos keventää julkisoikeudellisten laitosten hallinnollista työtä. Hansel tuo esille, että hankintasopimuskaudella lakisääteisten velvoitteiden hoito pitää tarkistaa erikseen eri lähteistä, koska hankintayksiköillä on mahdollisuus tarkastaa velvoitteidenhoitoselvitys vain tarjoajista hankintamenettelyn yhteydessä. Lisäksi ehdotetaan, että velvoitteidenhoitoselvitys olisi mahdollista saada hankintalain 42 §:n mukaisen puitejärjestelyn keston ajan myös puitejärjestelyyn valituista toimittajista.

Harmaan talouden selvitysyksikkö kannattaa esitettyjä muutoksia.

Hallituksen esityksen keskeisin vaikutus harmaan talouden torjuntaan olisi selvitysyksikön toimialan laajentaminen koskemaan sellaisia luonnollisia henkilöitä, joilla ei ole omistus- tai vastuuasemaa yrityksissä tai muissa organisaatioissa. Tämä parantaisi selvitysyksikön mahdollisuuksia tehdä ilmiöselvityksiä uusista harmaan talouden ilmiöistä ja muodoista ja se parantaisi myös viranomaisten ky-

kyä tunnistaa ja ennaltaehkäistä harmaata taloutta kokonaisvaltaisesti. Selvitysyksikön näkemyksen mukaan mahdollisuus laatia velvoitteidenhoitoselvityksiä myös yritystoimintaan kytkeytymättömistä henkilöistä tehostaisi viranomaisten välistä tietojenvaihtoa ja parantaisi harmaan talouden torjuntaa viranomaistehtävissä. Selvitysyksikkö ehdottaa lisäksi valtiovarainministeriön harkittavaksi, että HTSY-lain ehdotettua 10 §:n 3 momenttia muutettaisiin niin, ettei siinä säädettäisi määräaikaan ilmiöselvitysten poistamiselle. Valmiit ilmiöselvitykset ovat tieteellisiin tutkimuksiin rinnastettavia, pääosin julkisia tuotoksia, jotka tyypillisesti julkaistaan kaikkien saataville www.harmaa-talous-rikollisuus.fi sivustolla. Selvityksiä käytetään usein päätöksenteon, lainvalmistelun ja muiden tutkimusten taustamateriaaleina. Ilmiöselvitysten poistamiselle selvitystietojärjestelmästä määräajassa ei ole niiden luonteen vuoksi tarvetta, sillä ne eivät sisällä henkilötietoja. Päinvastoin niiden käyttötarve muita tarkoituksia varten edellyttäisi niiden pysyvää säilyttämistä.

Innovaatorahoituskeskus Business Finland pitää hyvänä, että selvitysyksiköstä annettua lakia muutetaan vastaamaan nykytilaa. Velvoitteidenhoitoselvityksen laajentaminen yksityishenkilöihin koskee myös Business Finlandin toimialaan kuuluvia valtionavustusten myöntämistoimintaa. Rahoituskeskus toivoo, että hallituksen esityksessä otetaan selkeämmin kantaa tilanteeseen, voiko Business Finland pyytää velvoitteidenhoitoselvitystä 6 §:n 27 kohdan perusteella antaessaan ulkomaalaislain 80 §, 80 a § ja 80 b §:n nojalla maahanmuuttoviraston pyynnöstä lausuntoja kasvuyrittäjien oleskelulupa- ja jatkolupahakemuksiin. Rahoituskeskus toivoisi, että Harmaan talouden selvitysyksiköstä annettua lakia muutettaisiin laajemmin kuin mitä luonnoksessa on esitetty: Selvitysyksiköstä annettuun lakiin tulisi täsmentää, että velvoitteidenhoitoselvitys laaditaan tukemaan valtionavustuksen perusteella organisaation toimintaa varten annettavan rahoituksen myöntämisen ja valvonnan lisäksi rahoituksen maksamista. Lisäksi ehdotetaan velvoitteidenhoitoselvityksen uutena käyttötarkoituksena, että se voitaisiin laatia tukemaan taloudelliseen toimintaan myönnettävän tuen yleisistä edellytyksistä annetun lain sekä valtion lainanannosta sekä valtiontakauksesta ja valtiontakuusta annetun lain perusteella myönnettävän valtion lainan, valtiontakauksen tai valtiontakuun myöntämistä, maksamista, hoitoa ja valvontaa. Ennakkotietona rahoituskeskus tuo esille, että sille on perusteilla uusi toimivalta, jonka osalta olisi tarve velvoitteidenhoitoselvityksen käyttöön. Toimivalta liittyy parhaillaan eduskunnan käsittelyssä olevaan hallituksen esitykseen investointihyvityksestä (HE 207/2024 vp), jonka myöntämisestä päättää rahoituskeskus.

Keskusrikospoliisi katsoo, että esitysluonnos on perusteltu ja kannatettava. Selvitysyksikön toimialan laajentaminen myös muussa kuin organisaatiohenkilöasemassa olevien luonnollisten henkilöiden toimintaan on tärkeää huomioiden erityisesti toiminta- ja turvallisuusympäristön muutokset. Vakavan ja yhteiskunnallisesti merkittävän rikollisuuden torjunnan kannalta myös luonnollisten henkilöiden tie-

toja on tärkeää selvittää, sillä järjestäytynyt ja vakava rikollisuus pyrkii hyödyntämään toiminnassaan myös muita kuin organisaatiohenkilöasemassa olevia verkostossa toimivia henkilöitä viranomaisten harhaan johtamiseksi. Keskusrikospoliisi pitää tärkeänä, että velvoitteidenhoitoselvityksiä hyödyntävät viranomaiset saisivat jatkossa tarvitsemansa tiedot keskitetysti yhden rajapintaratkaisun kautta. Ehdotettu menettely tehostaisi poliisin työtä muun muassa vähentämällä manuaalista tiedonkeruuta. Lisäksi keskusrikospoliisi kiinnittää huomiota lakihankkeen myötä paranevaan henkilötietojen suojaan, kuten keskitettyyn, standardisoituun ja rajapinnan kautta tapahtuvaan tietojenvaihtoon, lokitietoihin sekä velvoitteidenhoitoselvitysten vakioituun sisältöön. Selvitysyksikön toimialan laajentaminen muihin kuin organisaatiohenkilöasemassa oleviin luonnollisiin henkilöihin olisi perusteltua myös ilmiöselvitysten tietopohjan laajentamisen ja parantamisen näkökulmasta. Se tukisi rikostorjunnan ohjausta sekä parempaa analyysi- ja tilannekuvatyötä. Viranomaistoiminnan vaikuttavuuden kannalta on myös perusteltua, etteivät ilmiöselvitystä varten kerätyt tiedot olisi selvityskohtaisia. Keskusrikospoliisi kannattaa velvoitteidenhoitoselvityksen pyytämistä esitutkintaviranomaisten käyttöön myös rikosten paljastamista varten. Lisäksi keskusrikospoliisi pitää tärkeänä, että esitutkintaviranomaisten osalta luovuttaisiin velvoitteidenhoitoselvityksen pyytämistä rajaavista erillisvaatimuksista. Tiedot tulisi saada lähtökohtaisesti samoin edellytyksin kuin poliisilla on oikeus saada tiedot virkatehtävän suorittamiseksi yleensäkin.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto pitää ehdotuksia yleisesti ottaen kannatettavina ja tarpeellisina harmaan talouden aiempaa tehokkaamman torjunnan mahdollistamiseksi ja nykyisten puutteiden korjaamiseksi. Selvitysyksikön toimialan laajenus olisi perusteltu, koska usein harmaan talouden toimijat käyttävät välikäsiä yritystoiminnan hoitamisessa tai johtavat toimintaa olematta virallisesti organisaatiohenkilön asemassa. Kilpailu- ja kuluttajaviraston näkemyksen mukaan voisi kuitenkin olla tarpeen täsmentää millä edellytyksillä, tai mihin perusteluun nojaten velvoitteidenhoito- ja ilmiöselvitykset voidaan laatia muista kuin organisaatiohenkilöistä. Lisäksi ehdotus hankintayksiköiden mahdollisuudesta saada vastaisuudessa käyttöönsä velvoitteidenhoitoselvityksiä on varsin tärkeä. Velvoitteidenhoitoselvitykset olisivat Kilpailu- ja kuluttajaviraston arvion mukaan olennainen lisä hankintayksiköiden työkaluihin harmaan talouden aiheuttamien vahinkojen torjumiseksi.

Liikenne- ja viestintäministeriö toteaa, että organisaatiohenkilömääritelmästä luopumisen myötä esitysluonnoksessa ehdotetaan, että liikenteen palveluista annetun lain viittaukset organisaatiohenkilömäärittelyyn korvattaisiin luettelemalla voimassa olevan lain mukainen henkilöpiiri kokonaisuudessaan. Ehdotuksella ei muutettaisi liikenteen palveluista annetun lain sisältöä muutoin. Näin ollen liikenne- ja viestintäministeriöllä ei ole asiasta tarkempaa lausuttavaa.

Maahanmuuttovirasto pitää esitysluonnoksen tavoitteita ja esitettyjä muutoksia kannatettavina. Maahanmuuttoviraston näkökulmasta keskeinen on ehdotus selvitysyksikön toimialan laajentumisesta velvoitteidenhoitoselvitysten osalta koskemaan myös sellaisia luonnollisia henkilöitä, joilla ei ole kytkentöjä organisaatioihin asemansa tai omistustensa perusteella. Ehdotus parantaisi viranomaisten välistä yhteistyötä ja tehostaisi viranomaisten välistä sujuvaa tietojenvaihtoa. Oikeus velvoitteidenhoitoselvitysten tekemiseen myös luonnollisille henkilöille sujuvoittaisi Maahanmuuttoviraston hakemuskäsittelyä, kun pääosin kaikki päätöksenteon ja valvonnan kannalta olennaiset tiedot saataisiin suoraan teknisen rajapinnan kautta. Ehdotettujen muutosten myötä Maahanmuuttoviraston olisi mahdollista saada entistä laajempia luvanhakijoiden toimeentuloa, velvoitteidenhoitoa ja yritystoimintaa koskevia tietokokonaisuuksia valmiiksi järjestellyssä muodossa tietoturvallisesti teknisen rajapinnan kautta. Maahanmuuttoviraston velvoitteidenhoitoselvityspyynnöt tulevat lisääntymään organisaatiohenkilörajausten poiston myötä useilla kymmenillä tuhansilla tai jopa sadalla tuhannella pyynnöllä vuodessa. Tämä muutos edellyttää virastolta tietojärjestelmäkehitystä.

Maa- ja metsätalousministeriö pitää ehdotettua selvitysyksikön toimialan laajentamista kaikkiin luonnollisiin henkilöihin yleisesti kannatettavana ja katsoo sen tuovan uusia työkaluja viranomaisille harmaan talouden torjunnassa. Ministeriö huomauttaa, että kun kyseessä on luonnollinen henkilö, tulee kiinnittää erityistä huomiota perusoikeuksiin ja oikeusturvaan. Lisäksi maa- ja metsätalousministeriö katsoo, että ehdotukset, joilla esitutkintaviranomaiset saisivat jatkossa velvoitteidenhoitoselvityksiä rikosten paljastamiseksi ja heitä koskevista, velvoitteidenhoitoselvityksen pyytämistä rajaavista erillisvaatimuksista luovuttaisiin, ovat kannatettavia. Uudistus parantaisi mahdollisuuksia selvittää esimerkiksi pentutehtailuun liittyvää rikollisuutta. Esityksessä kuvatut toimet parantavat viranomaisten toimintaedellytyksiä ja mahdollistavat tehokkaampaa harmaan talouden torjuntaa.

Oikeuskanslerinvirasto katsoo, että esitysluonnos tarkoittaisi merkittävää puutumista yksityisyyden suojaan ja tietosuojaan. Luonnoksessa ei perustella sääntelyn välttämättömyyttä taikka oikeusturvakeinojen riittävyttä. Lisäksi ehdotettu sääntely ei kaikilta osin ole täsmällistä ja tarkkarajaista. Hallituksen esitystä on jatkovalmistelussa täydennettävä. Oikeuskanslerinviraston mukaan selvitysyksikön toimialan laajentuminen kaikkiin luonnollisiin henkilöihin merkitsisi, että huomattavasti nykyistä suuremman ihmisjoukon tietoja käsiteltäisiin, ja että käsiteltävien tietojen määrä kasvaisi merkittävästi. Suurten tietomassojen käsittelyyn liittyy riskejä, mukaan lukien tietosuoja- ja tietoturvariskit. Lisäksi käsiteltävänä olisi runsaasti arkaluonteisia taikka tietosuoja-asetuksen 9 artiklan mukaisia erityisiä henkilötietojoukkoja. Näin merkittävä henkilötietojen käsittely tarkoittaa lähtökohtaisesti huomattavaa perustuslain 10 §:ssä säädettyjen yksityisyysoikeuksien rajoittamista ja ehdotusta on tarkasteltava siltä kannalta, täyttääkö se riittävällä tavalla perusoikeuksien rajoitusedellytykset, etenkin rajoituksen välttämättömyyden, tas-

mällisyyden, tarkkarajaisuuden ja oikeusturvakeinojen osalta. Oikeuskanslerinvirasto kiinnittää myös huomiota ehdotettuun harmaan talouden määritelmän laajentamiseen ja pitää ehdotettua määritelmää laajana ja jossain määrin epäselvänä. Oikeuskanslerinvirasto katsoo, että esityksessä tulee arvioida vielä henkilötietojen käsittelyyn liittyviä suojatoimia. Hallituksen esitysluonnokseen sisältyy varsin perusteellinen arvio ehdotusten yhteensopivuudesta tietosuojasääntelyn kanssa. Tietosuojasääntelyn osalta on esityksessä kuitenkin perusteltua arvioida velvoitteidenhoitoselvitysten osalta myös muiden kuin minimointiperiaatteen suhdetta ehdotettuun sääntelyyn. Lisäksi oikeuskanslerinviraston mukaan arviointi siitä, ettei kyseessä ole tietosuoja-asetuksessa tarkoitettu automaattinen päätöksenteko on jossain määrin ylimalkainen. Jatkovalmistelussa tulee tarkentaa, mitä oikeusturvakeinoja yksityishenkilöillä olisi käytettävänä. Tietojen säilytystä koskevaa sääntelyä tulisi vielä harkita ja tarkasteltava perustuslakivaliokunnan arkaluonteisten tietojen säilytysaikoja koskevan lausuntokäytännön valossa.

Oikeusministeriö pitää esitysluonnoksen tavoitteita kannatettavina. Oikeusministeriö on tarkastellut esitysluonnosta tiedonsaantia ja henkilötietojen suojaa koskevien säännösten osalta ja toteaa, että esitys on pääosin valmisteltu asianmukaisesti. Sääntämisyjärjestys- ja suhde perustuslakiin –jaksoa on perusteltua vielä täydentää henkilötietojen käsittelyyn liittyvien suojatoimien osalta. Koska esityksessä ehdotetaan henkilötietojen käsittelyn huomattavaa laajentamista, tulisi esityksessä arvioida velvoitteidenhoitoselvitysten osalta esitykseen sisältyvän minimointiperiaatteen arvioinnin lisäksi muiden keskeisten tietosuojaperiaatteiden suhdetta sääntelyehdotukseen. Velvoitteidenhoitoselvitystä varten kerättävien tietojen osalta oikeusministeriö katsoo, että jatkovalmistelussa on syytä arvioida säilytysaikasääntelyn muuttamista täsmällisemmäksi ja tarkkarajaisemmaksi. Oikeusministeriö tuo lisäksi esille, että ehdotettujen muutosten kustannusvaikutusten oikeusministeriön hallinnonalan viranomaisille arvioidaan olevan sen verran vähäisiä, että muutokset tulisi hoitaa talouspoliittisen ministerivaliokunnan linjauksen mukaisesti nykyisten määrärahojen puitteissa. Tietosuojavaaluttetun osalta todetaan tältä osin kuitenkin, että sen valvontatehtävät ovat jatkuvasti lisääntyneet ja tämä on johtanut asiamäärien kasvuun, käsittelyn ruuhkautumiseen sekä käsittelyaikojen kasvuun. Tämä vaikuttaa mahdollisuuksiin toteuttaa talouspoliittisen ministerivaliokunnan linjausta. Oikeusministeriön hallinnonalan määrärahoista päätetään osana valtiontalouden kehysten ja valtion talousarvion valmistelua.

Oikeusrekisterikeskus pitää esitettyä selvitysyksikön toimialan laajentamista ja velvoitteidenhoitoselvityksen käyttötarkoituksia koskevia muutoksia kannatettavana. Oikeusrekisterikeskus luovuttaa velvoitteidenhoitoselvityksiä varten rekisteritietoja konkurssi- ja yrityssaneerausrekisteristä, velkajärjestelyrekisteristä ja liiketoimintakieltorekisteristä. Velvoitteidenhoitoselvitysten käyttöala on viime vuosina laajentunut uusien viranomaisasiakkaiden myötä ja ennen jokaisen uuden asiakkuuden käyttöönottoa Oikeusrekisterikeskus arvioi luovutusperusteet ja

omalta osaltaan hyväksyy tietojen luovuttamisen uuden asiakkuuden tarpeisiin. Oikeusrekisterikeskus katsoo, että palvelu toimii nykymuodossaan hyvänä esimerkkinä keskitetystä ja luotettavasta tiedonsiirtoväylästä viranomaisten välillä. Koska tietojen luovuttaminen velvoitteidenhoitoselvityksiä varten on automatisoitua, ei käyttöalan laajentamisella arvioida olevan merkittäviä vaikutuksia Oikeusrekisterikeskuksen toimintaan. Edellytyksenä toiminnan laajentamiselle tulee olla automaatioasteen pysyminen nykyisellä tasolla ja palvelun luotettavuuden sekä häiriöttömyyden säilyminen edelleen hyvällä tasolla. Ilmiöselvitysten osalta Oikeusrekisterikeskus toteaa luovuttavansa erilaisia ilmiöselvityksiä varten rekisteritietoja mm. rikosrekisteristä. Räättälöidyt tietopoiminnot työllistävät rekisteriviranomaisia ja kerran toteutetun tietopoiminnan hyödyntäminen uudelleen on Oikeusrekisterikeskuksen näkökulmasta tarkoituksenmukaista.

Opetus- ja kulttuuriministeriö ilmoittaa lausunnossaan, ettei sillä ole lausuttavaa asiaan.

Poliisihallitus pitää esitysluonnoksen ehdotuksia kannatettavina ja katsoo niiden toteutuessaan tehostavan osaltaan harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjuntaa. Esityksessä esitetyt muutostarpeet on tunnistettu käytännön toiminnassa ja niitä on perusteltu kattavasti esitysluonnoksessa. Poliisiin kannalta keskeistä on velvoitteidenhoitoselvitysten saaminen jatkossa rikosten paljastamiseksi ja ilman laissa tällä hetkellä olevia erillisvaatimuksia. Tämä täydentää selvityksien hyödynnettävyyttä rikosten ennalta estämisen ja selvittämisen lisäksi. Käytännössä muutos saattaa oikeudellisen tilan nykyisen poliisilain säätämistä ja voimaantuloa edeltävään aikaan, jolloin poliisilaissa ei ollut vielä säädetty erikseen rikosten paljastamisesta. Poliisin kannalta esitettävä velvoitteidenhoitoselvitysten käyttöalan laajentaminen edistää rikostorjuntaa koskevia tavoitteita niin sanottujen talousrikosmääritelyjen ja harmaan talouden asioiden lisäksi myös muissa taloudellisissa rikoksissa, joissa tavoitellaan oikeudetonta hyötyä. Talousrikoksia koskevissa asioissa tiedonsaannin hyödyt koskevat esimerkiksi rikosoikeudellisen vastuun kohdentamista sekä vastuuasemien selvittämistä tapauksissa, joissa rikoksesta epäilty ei toimi oikeushenkilössä virallisessa vastuuasemassa. Velvoitteidenhoitoselvitykset voivat toimia keskeisenä osana rikoksen selvittämistä ja rikosvastuun toteutumista koskevassa todistelussa. Selvitysyksikön laatimia ilmiöselvityksiä voidaan pitää tärkeänä esimerkiksi rikostiedustelun kannalta ja uusien rikostentekotapojen tunnistamiseksi ja huomioimiseksi. Poliisihallitus toteaa vielä, että esitysluonnoksessa ei ehdoteta poliisin tiedonsaantioikeuksien laajentamista, vaan mahdollistettaisiin tietojen saanti ilman eri tahoille tehtäviä erillisiä pyyntöjä. Tämä on kannatettava sekä tietojen saajan, että niiden antajan näkökulmasta ja vähentää osaltaan hallinnollista taakkaa eri tahoilla.

Puolustusministeriö pitää tärkeänä etenkin ehdotuksia, joiden perusteella velvoitteidenhoitoselvityksiä voitaisiin jatkossa laatia tukemaan poliisin, Rajavartiolaitoksen, Puolustusvoimien tai Tullin suorittamaa rikosten ennalta estämistä, pal-

jastamista ja selvittämistä ilman epäiltyä rikosta koskevaa erillisvaatimusta rikoksen enimmäisrangaistuksesta ja vaatimusta rikoksen liittymisestä organisaation toimintaan. Puolustusministeriö kannattaa kustannustehokkaasti tapahtuvaa viranomaisyhteistyön edistämistä harmaan talouden vastaisissa toimitissa.

Rajavartiolaitoksen esikunnan arvioin mukaan ehdotukset laajentaa selvitysyksikön toimiala kaikkiin luonnollisiin henkilöihin sekä esitutkintaviranomaisten velvoitteidenhoitoselvityksen käyttötarkoituksiin liittyvät muutokset parantaisivat viranomaisten välistä tietojenvaihtoa sekä yhteistyötä harmaan talouden torjumiseksi. Rajavartiolaitoksen esikunta kannattaa ehdotettuja muutoksia.

Ruokavirasto kannattaa esitysluonnoksessa esitettyjä muutoksia. Ruokaviraston toimialalla on paljon toimijoita, jotka toimivat viranomaisrekistereiden ja siten valvonnan ulkopuolella ilman viranomaisten suuntaan näkyviä asemaan tai omistukseen liittyviä organisaatiokytkentöjä. Esimerkiksi elintarvikkeita on mahdollista valmistaa omassa kotikeittiössä suuriakin määriä; niiden myynti kuluttajille sosiaalisen median alustojen ja perinteisemmän torimyyntin kautta mahdollistaa laajamittaisen liiketoiminnan, jota voidaan harjoittaa täysin elintarvikevalvonnan ulkopuolella. Myös elintarvikkeiden ja ravintolien kaupallinen tuonti ja myynti yksityishenkilöiden toimesta sosiaalisen median alustojen kautta on lisääntymään päin – näiden sosiaalisen median alustojen mahdollistamien uusien toimintamuo-
tojen myötä elintarvikealan toimintaa siirtyy enenevässä määrin verkkoon viranomaisvalvonnan ulkopuolelle, mikä vaarantaa kuluttajien turvallisuutta monin eri tavoin. Mikäli toimintaa harjoitetaan luonnollisina henkilöinä, ei velvoitteidenhoitoselvityksiä ole tähän saakka ollut mahdollista käyttää toiminnan laajuuden ja/tai mahdollisten kytkösten selvittämiseksi siinäkin tilanteessa, että viranomainen on saanut tällaisista toimijoista tiedon.

Sisäministeriön poliisiosasto pitää esitystä kannatettavana. Esityksellä pyritään parantamaan ja turvaamaan harmaan talouden ja talousrikollisuutta torjuvien viranomaisten lakisääteisiin tehtäviin liittyvien tiedonsaantioikeuksien toteutumista, toimintaedellytyksiä ja yhteistyötä. Viranomaisten tehtävänä on puuttua epärehelliseen tai rikolliseen toimintaan. Viranomaisilla olevalla tiedolla ja tiedonvaihdolla on tässä työssä keskeinen merkitys. Rikosten paljastamisessa ja esitutkinnassa velvoitteidenhoitoselvityksiä voitaisiin käyttää jatkossa muun muassa löytämään järjestäytyneen rikollisuuden henkilöiden erilaisia kytkentöjä lähipiireihin ja yritystoimintaan. Velvoitteidenhoitoselvitysten voidaan arvioida tuottavan lisäarvoa myös perinteisten rikosten tutkintaan kuten petos-, kavallus-, ympäristörikokset ja niin edelleen. Rahanpesun selvittelykeskukselle esitetty hallituksen esityksen laajennus tiedonsaantiin tulisi muuttamaan työtapoja ja helpottamaan nykyistä työmäärää. Tällä hetkellä jokaiseen yksittäisen luonnolliseen henkilöön liittyvä tietopyyntö tulee tehdä manuaalisesti eri viranomaisille. Tiedonsaantioikeuden laajennus tulisi todennäköisesti kasvattamaan rahanpesun selvittelykeskuksen vuosittaisten pyyntöjen määrää selvitysyksikölle. Alustavasti on arvioitu,

että velvoitteidenhoitoselvityksiä saatettaisiin pyytää jopa 40 000 kappaletta enemmän vuodessa.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira kannattaa ehdotettuja muutoksia. Esityksen mukainen organisaatiohenkilön määritelmän muuttaminen selkeyttää ja parantaa viranomaisvalvonnan toteutumista. Esitetty muutos selkeyttäisi alkoholilain ja rikoslain soveltamista ja tehostaisi toimijan vastuun kohdentumista. Velvoitteidenhoitoselvitysten tilaamisen mahdollistaminen hankintayksiköille on myös kannatettava muutos. Hankintamenettelyt ovat muuttuneet erilaisten selvitysten tekemisen myötä raskaammiksi, ja on hyvä, jos menettelyjä voisi tätä kautta hieman keventää. Valviran alkoholilupa- ja valvonta-asioiden sekä ohjauksen ja myös sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajien rekisteröinnin näkökulmasta on tärkeää varmistaa, että viranomaisten tietojärjestelmät toimivat, ja että tiedonsaanti selvitysyksikön palveluista, kuten velvoitteidenhoitoselvityksistä, on keskeytymätöntä.

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA pitää yleisesti ehdotettuja muutoksia kannatettavina, mutta esittää havaintoja eräistä yksityiskohdista. STEA pyytää täydentämään hallituksen esityksen perusteluita liittyen luonnollisen henkilön määrittelyyn muun muassa yhdistyksen toiminnanjohtajan tai muun johtavan toimihenkilön käsitteen osalta. Tiedonsaantioikeuksien näkökulmasta STEA pitää myös tärkeänä, että luonnollisista henkilöistä pyydettäviä velvoitteidenhoitoselvityksiä ei rajoiteta pelkästään taloudellista toimintaa harjoittavien organisaatioiden lähipiiriin kuuluviin luonnollisiin henkilöihin. Sen sijaan velvoitteidenhoitoselvitys tulisi kyetä pyytämään yleisesti kaikista valtionavustuksia saavien organisaatioiden lähipiiriin kuuluvuista luonnollisista henkilöistä, yleishyödylliset toimijat mukaan lukien. STEA ilmaisee huolensa selvitysyksikön resurssien riittävyydestä liittyen hankintayksiköinä toimivien julkisoikeudellisten laitosten oikeuteen pyytää velvoitteidenhoitoselvitys. Julkisia hankintayksiköitä on Suomessa lähes 1300. Niistä julkisoikeudellisia laitoksia on noin 300. Näiden kaikkien ottaminen velvoitteidenhoitoselvityksiä pyytävien toimijoiden piiriin, samalla kun velvoitteidenhoitoselvitysten kohteeksi tulevat myös luonnolliset henkilöt, tarkoittaa merkittävää ja äkillistä selvitysyksikön asiakaskunnan ja selvitysten määrän nousua. Lisäksi rajapintapalvelun käyttöönottoon julkisoikeudellisissa laitoksissa saattaa liittyä ainakin hetkellisesti nousevia kustannuksia. Esitysluonnoksessa ei arvioida tällaisten kustannusten määrää, kestoa, hyväksyttävyyttä, saati maksajaa. STEA saa tällä hetkellä velvoitteidenhoitoselvitykset yksilöllisen turvasähköpostin kautta tapahtuvana selvitysyksikön tuottamana palveluna ja pitää riskinä sitä, että tässä palvelussa on odotettavissa viivettä, ellei lisääntyneeseen kuormitukseen kyetä vastaamaan riittäväillä lisäresursseilla. Velvoitteidenhoitoselvitysten osalta STEA pitää ilmeisenä riskinä erityisesti selvitysyksikön uusien asiakkuuksien määrän lisääntyessä eri toimijoiden erilaisten tulkintavaihtoehtojen määrän kasvua. Siksi STEA edellyttää asian tarkempaa sääntelyä jo lakitasolla. STEAn näkemyksen mukaan lakiehdotukseen tai vähintään hallituksen esitykseen tulisi ottaa viranomaisten

omaa harkintaa täsmentäviä ja rajaavia määritelmiä siitä, missä tilanteissa velvoitteidenhoitoselvitys on perusteltua pyytää ja missä ei.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää ehdotettuja muutoksia kannatettavina eikä esitysluonnokseen ole muita huomioita.

STTK ry katsoo, että kokonaisuutena ehdotetut muutokset tehostavat harmaan talouden torjuntaa ja ovat kannatettavia. Yhteiskunnallisista vaikutuksista tärkein on harmaan talouden torjunnan ja ennaltaehkäisyn tehostuminen. Myönteistä on myös se, että kehitetään digitalisaatiota viranomaisten välisessä tietojenvaihdossa, mikä voi nopeuttaa ja parantaa harmaan talouden valvontaa. Sen sijaan ehdotetut muutokset lisäävät tietosuojaan ja yksityisyydensuojaan liittyviä riskejä, koska yhä useamman luonnollisen henkilön tietoja käsiteltäisiin harmaan talouden selvittämiseksi. Lisäksi STTK huomauttaa, että lakimuutoksista aiheutuvista päivityksistä selvitystietojärjestelmiin aiheutuu taloudellisia kustannuksia. Määrärahat muutostöitä varten tulisi varata Verohallinnolle, eikä hakea vastaavia säästöjä muista Verohallinnon toiminnoista.

Suojelupoliisi nostaa esille, että eduskunnassa on parhaillaan vireillä hallituksen esitys (HE 157/2024 vp), jossa ehdotetaan, että suojelupoliisi saisi oikeuden pyytää velvoitteidenhoitoselvityksiä kansallisen turvallisuuden suojaamistehtävää varten. Tähän esitykseen ei viitata nyt lausuttavana olevassa esityksessä. Suojelupoliisi olettaa, ettei tällä esityksellä ole vaikutusta eikä siinä ole päällekkäisyyttä mainittuun jo käsiteltävänä olevaan esitykseen. Lausuttavana olevaan esitykseen voisi lisätä maininnan tästä eduskunnassa vireillä olevan esityksen suhteesta nyt lausunnolla olevaan esitykseen. Suojelupoliisi kannattaa ehdotusta velvoitteidenhoitoselvitysten pyytämisen helpottamiseksi poliisille, kattaen myös poliisiyksikönä suojelupoliisin toimialaan kuuluvat rikosten estämis- ja paljastamistehtävät. Suojelupoliisi kuitenkin toteaa, ettei sillä ole enää vuoden 2019 lakimuutoksen jälkeen esitutkintatoimivaltuuksia. Suojelupoliisilla on kuitenkin edelleen rikostorjuntatehtävä eli suojelupoliisi estää ja paljastaa toimialaansa kuuluvia rikoksia ja tarvitsee tätä tehtäväänsä varten tietoja, mistä syystä esityksen perusteluissa olisi selkeämpää käyttää termiä *turvallisuusviranomainen* termin *esitutkintaviranomainen* sijasta. Lisäksi suojelupoliisi kiinnittää tältä osin huomiota esitutkintaviranomainen -termin käyttöön selvitysyksiköstä annetun lain liitelakiehdotuksissa. Koska termi ei enää nykyisin kata suojelupoliisia, olisi selkeämpää, että sen sijasta myös esityksessä muilta osin sekä liitelaissa lueteltaisiin turvallisuusviranomaiset eli poliisi, Puolustusvoimat, Rajavartiolaitos ja Tulli erikseen. Poliisi-termi kuvaisi koko poliisia ja siten myös suojelupoliisia.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry toteaa, että selvitysyksikön toimialan laajentamista kaikkien luonnollisten henkilöiden toimintaan koskeva ehdotus on osa toimenpideohjelmassa määriteltyjä harmaan talouden vastaisia toimia, joilla turvattaisiin harmaata taloutta ja talousrikollisuutta torjuvien viranomais-

ten toimintaedellytyksiä. Tavoitteet ovat kannatettavia, ja niiden puolesta ovat puhuneet monet viranomaistahot, muun muassa Verohallinto ja Tulli. Harmaan talouden ilmiöt ovat myös laajentuneet ja moninaistuneet, joten tähän kehitykseen on pystyttävä vastaamaan lainsäädännöllä. Esityksen myötä henkilötietojen käsittely väistämättä lisääntyisi. Näin ollen tietosuojavaltuutetun resursseihin tulisi kiinnittää huomiota.

Tapaturmavakuutuskeskus toteaa, että työtapaturma- ja ammattitautilain 255 §:n ehdotetun muutoksen mukaan vakuutusyhtiöille ja vakuutuslaitoksille tulisi oikeus antaa esitutkinta- ja syyttäjäviranomaiselle laissa määritellyt tiedot, jotka ovat välttämättömiä rikosten paljastamista, selvittämistä ja syytteenpanoa varten. Uutena käyttötarkoituksena lakiin lisättäisiin rikosten paljastaminen. Tapaturmavakuutuslaitos toteaa yleisenä havaintona, että työtapaturma- ja ammattitautilain tietosuojasäännösten kokonaisuus on muodostunut monien yksittäisten lakimuutosten takia sirpaleiseksi ja lain tietosuojasäännösten kokonaisuuden uudelleen sääntely olisi tarpeen lain selkeyden parantamiseksi. Tapaturmavakuutuskeskus tuo esille Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen esityksen johdosta tarpeen tehdä lakimuutos myös maatalousyrittäjän työtapaturma- ja ammattitautilakiin. Kyseisen lain 158 §:n 1 momentin 2 kohta vastaa työtapaturma- ja ammattitautilain muutettavaksi ehdotettavaa säännöstä, mistä syystä vastaavat muutokset olisivat myös maatalousyrittäjän työtapaturma- ja ammattitautilain osalta perusteltuja. Mitä tulee ehdotukseen laajentaa selvitysyksikön toimivaltuuksia myös luonnollisia henkilöitä koskeviin ilmiö- ja velvoitteidenhoitoselvityksiin, selvitysyksiköllä on oikeus saada mm. työtapaturma- ja ammattitautivakuutusta harjoittavilta vakuutusyhtiöiltä ja vakuutuslaitoksilta Tapaturmavakuutuskeskus mukaan lukien tietoja lakisääteisiä tehtäviään varten. Luonnollisia henkilöitä olevien korvauksensaajien tietoja koskevat tietopyynnöt voivat aiheuttaa työtä tietoja antaville vakuutusyhtiöille ja vakuutuslaitoksille. Tapaturmavakuutuskeskus esittää tämän johdosta, että ensisijaisesti tulisi käyttää tulorekisteriin kerättyjä etuustietoja harmaan talouden torjuntaan liittyviin ilmiöselvityksiin.

Tietosuojavaltuutetun toimisto katsoo, että jatkovalmistelussa tulisi ehdotusta selvitysyksikön toimialan laajentamisesta kaikkiin luonnollisiin henkilöihin arvioida vielä yksityiskohtaisemmin perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön ja yleisen tietosuoja-asetuksen näkökulmasta, koska käsiteltävien henkilötietojen määrä olennaisesti. Arvioinnissa tulisi kiinnittää huomiota erityisesti suhteellisuusperiaatteen noudattamiseen, tietojen tarpeellisuuteen ja henkilötietojen käsittelyn minimointiperiaatteen noudattamiseen sekä muihin tietosuoja-asetuksen II luvussa säädettyihin henkilötietojen käsittelyä koskeviin periaatteisiin. Muutos ei voi johtaa siihen, että velvoitteidenhoitoselvityksiä tehtäisiin rutiininomaisesti suuresta määrästä rekisteröityjä, vaikka siihen ei olisi objektiivisesti perusteltua tarvetta. Jatkovalmistelussa tulisi arvioida, mitä sisäisen ja ulkoisen valvonnan keinoja toiminnan lainmukaisuuden varmistamisessa käytettäisiin sekä arvioida laajemmin ehdotuksen vaikutuksia rekisteröityjen oikeuksiin. Lisäksi tietosuojavaltuutetun

toimisto katsoo, että ehdotuksen myötä selvitysyksikön toiminta ja sen suorittaman henkilötietojen käsittelyn luonne muuttuisi olennaisesti, koska se tuottaisi esitutkintaviranomaisille myös sellaisia rajapintapalveluita, joilla ei olisi yhteyttä harmaan talouden selvittämiseen. Jatkovalmistelussa tulisi arvioida, onko välillisiä kytkentöjä kuvaava selvitysyksiköstä annetun lain 5 §:n 4 momentti riittävän tarkkarajainen. Lisäksi tulisi arvioida esitutkintaviranomaisille ehdotettujen velvoitteidenhoitoselvityksen pyytämisen laajennusten myötä lain 6 §:n 1 momentin 11 kohdassa, kuinka varmistetaan, etteivät velvoitteidenhoitoselvitykselle sisältyvät tiedot ole liian laajoja käyttötarkoituksiinsa nähden ja että ne ovat yhteensopivia esitutkintaviranomaisten tietojensaantioikeuksien kanssa. Lausunnossa kiinnitetään huomiota siihen, että lain 3 §:n 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että ilmiöselvitykset laajennettaisiin koskemaan myös luonnollista henkilöä tai kuolinpesää. Koska henkilötietojen käsittely ilmeisesti lisääntyisi merkittävästi, tulisi jatkovalmistelussa huomioida menettelytavat ja valvonta. Toimialan laajeneminen kaikkiin luonnollisiin henkilöihin merkitsisi myös, että selvitysyksikkö käsitelisi todennäköisesti nykyistä enemmän rikosasioihin liittyviä tietoja sekä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja ilmiöselvitysten laadinnassa. Jatkovalmistelussa tulisi 3 §:n 2 momenttia arvioida yksityiskohtaisemmin tietosuoja-asetuksen 9 ja 10 artiklan ja muun soveltuvan tietosuojalainsäädännön näkökulmasta.

Tulli esittää, että velvoitteidenhoitoselvitysten laatiminen luonnollisista henkilöistä voisi olla perusteltua rajatusti esimerkiksi tilanteessa, jossa selvitys liittyy mahdolliseen tutkittavana olevaan toimialaan, elinkeinotoimintaan tai siihen liittyvän toiminnan selvittämiseen, jolla voi olla merkitystä harmaan talouden torjunnan kannalta. Tullirikosten torjunnan näkökulmasta velvoitteidenhoitoselvitykseltä saatavia tietoja voitaisiin hyödyntää muun muassa huumausainerikosten, alkoholirikosten ja salakuljetuksen tapausten selvittämisessä sekä bulvaanitilanteissa todellisten toimijoiden ja edunsaajien tunnistamisen apuna. Tulli pitää kannatettavana esityksessä ehdotettua mallia, jolla yhdenmukaistettaisiin HTSY-lain 6 §:n 1 momentin 11 kohdan sanamuotoilu Tullin osalta vastaamaan muiden esitutkintaviranomaisten tehtävistä säädettyä. Tulli kannattaa ehdotettua muutosta, jolla esitutkintaviranomaisten velvoitteidenhoitoselvitysten pyytämistä rajaavat erillisvaatimukset poistettaisiin. Tullin tiedonsaantioikeus laajenisi hieman nykytilaan verrattuna, sillä jatkossa velvoitteidenhoitoselvityksiä voitaisiin pyytää rikosten selvittämistarkoituksiin käytännössä kaikista tullirikoksiksi katsottavista rikoksista. Tulli kuitenkin huomauttaa, että sillä on jo nykytilassa mahdollisuus käyttää velvoitteidenhoitoselvitystä rikosten estämiseen ja paljastamiseen selvitysyksiköstä annetun lain 6 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla. Niin ikään Tulli toteaa sillä olevan mahdollisuus saada velvoitteidenhoitoselvitys tullitoimenpiteen suorittamisen käyttötarkoituksiin erillisvaatimuksista riippumatta. Ilmiöselvityksiä varten kerättyjen tietojen säilytysajan pidentämisellä ja mahdollistamisella niiden käyttö useampaan ilmiöselvitykseen voidaan nähdä olevan Tullin ja muidenkin viranomaisten

toimintaa tehostavia vaikutuksia, kun selvitysyksikkö kykenisi tuottamaan ilmiöselvityksiä nykyistä nopeammin ja kustannustehokkaammin sekä tuottamaan viranomaisten tietotarpeita entistäkin paremmin palvelevia ilmiöselvityksiä.

Työ- ja elinkeinoministeriö tukee ehdotuksen tavoitteita. Selvitysyksiköstä annetun lain lähtökohtana oli jättää lainsäädännön ulkopuolelle yksittäiset henkilöt, joilla ei ole liittymää organisaation toimintaan. Työ- ja elinkeinoministeriö katsoo, että tämän lähtökohdan muuttaminen on merkittävä periaatteellinen muutos ja laajennus selvitysyksikön tehtäviin. Ehdotuksessa esitettävä luonnollisia henkilöitä koskevien tietojen käsittely merkitsee perustuslain 10 §:ssä säädettyjen yksityisyyden suojan piiriin kuuluvien tietojen rajoittamista ja siten ehdotuksen tulisi täyttää perusoikeuksien rajoitusedellytyksistä muun muassa vaatimukset välttämättömyydestä, täsmällisyydestä ja oikeusturvakeinoista. Kun ehdotuksella puututaan yksittäisten ihmisten tietojen käsittelyyn erityisesti velvoitteidenhoitoselvitysten osalta, tulisi jatkovalmistelussa täsmentää tietojen saamisen välttämättömyysvaatimuksen täyttymistä ja sitä, onko kaikissa 6 §:n 1 momentin tarkoittamissa tilanteissa tosiasiallisesti välttämättömiä perusteita käsitellä luonnollisen henkilön tai kuolinpesän tietoja velvoitteidenhoitoselvityksien tuottamiseksi. Työ- ja elinkeinoministeriö pitää hankintayksiköitä koskevaa ehdotusta kannatettavana. Lausunnossa viitataan Oikeuskanslerinviraston, oikeusministeriön ja tietosuojavaltuutetun toimiston lausunnoissa esitettyihin näkökohtiin muun muassa tietosuojasta, tietojen säilyttämisaajan pidentämisestä ja oikeusturvakysymyksistä huomioitavaksi ehdotuksen jatkovalmistelussa. Ehdotusten vaikutusarviointien täydentäminen mahdollisuuksien mukaan esityksen kohteena olevien luonnollisten henkilöiden ja kuolinpesien tietojenkäsittelyn tarpeista eri viranomaisissa olisi hyvä arvioida tarkemmin sääntelyn kohdejoukon määrittämiseksi.

Työllisyysrahasto kannattaa ilmiöselvitysten ja velvoitteidenhoitoselvitysten laajentamista koskemaan kaikkia luonnollisia henkilöitä. Työllisyysrahastolla olisi tarve pyytää velvoitteidenhoitoselvitystä muusta luonnollisesta henkilöstä kuin organisaatiohenkilöstä esimerkiksi silloin, kun työnantajana toimii luonnollinen henkilö. Lisäksi Työllisyysrahasto pitää selkeyden vuoksi hyvänä ehdotusta päivittää selvitysyksiköstä annetun lain säännöstä siten, että Työllisyysrahastolle laadittavan velvoitteidenhoitoselvityksen käyttötarkoitus vastaisi sanamuodoltaan työttömyysetuuksien rahoituksesta annetussa laissa käytettyä sanamuotoa. Ehdotetun rikosten paljastamisen lisäämisestä velvoitteidenhoitoselvityksen käyttötarkoitukseksi Työllisyysrahasto toteaa, että Työllisyysrahaston salassa pidettäviä tietoja työnantajien työttömyysvakuutusmaksuvelvoitteiden hoitamisesta voidaan antaa velvoitteidenhoitoselvityksellä niille viranomaisille, joilla on laissa säädetty oikeus saada nämä tiedot Työllisyysrahastolta. Jos tarkoituksena on, että esitettävä viranomais voisi saada rikosten paljastamista varten velvoitteidenhoitoselvityksellä Työllisyysrahastolta tiedot työnantajan työttömyysvakuutusmaksuvelvoitteiden hoitamisesta, tulisi työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain 22

b §:ää muuttaa niin, että tiedot voitaisiin antaa myös rikosten paljastamista varten.

Ulosottolaitos pitää tärkeänä esitettyä mahdollisuutta laatia ilmiöselvityksiä ja velvoitteidenhoitoselvityksiä myös muiden kuin organisaatiohenkilön asemassa olevien luonnollisten henkilöiden osalta. Luonnollisten henkilöiden tilanteiden selvittäminen on erittäin keskeistä ulosotolle, sillä vuosittain noin 90 % ulosoton velallista on luonnollisia henkilöitä. Esitettyjen muutosten jälkeen ulosottomies saisi velvoitteidenhoitoselvityksiä kaikista luonnollisista henkilöistä. Ulosottolaitos tunnistaa esitettyjen muutosten hyödyksi esimerkiksi nopeamman tietojensaannin. Lisäksi tällä hetkellä ulosottomies ei saa laaja-alaisesti tietoa liiketoimintakielloista muualta kuin velvoitteidenhoitoselvityksestä, vaikka laki liiketoimintakiellosta edellyttää, että ulosottoviranomaisen on huolehdittava siitä, että sen toiminnassa kiinnitetään huomiota liiketoimintakiellon noudattamisen toteutumiseen. Erityisen hyödyllisenä Ulosottolaitos pitää velvoitteidenhoitoselvityksessä olevia varallisuutta koskevia historiatietoja. Näistä ulosottomies voi havaita, jos velallisella on ollut omaisuutta ennen ulosottoasian vireille tuloa, mikä voi antaa impulssin tietojen antamiseen hakijalle takaisinsaantikanteen nostamiseen. Erityisesti Ulosottolaitos pitää tärkeänä, että jatkossa selvitysyksikkö voisi laatia ilmiöselvityksiä harmaan talouden ilmiöistä kaikkien luonnollisten henkilöiden osalta. Ilmiöselvitykset voivat tarjota arvokasta tietoa ulosoton välttelyyn liittyvistä ilmiöistä ja niiden laajuudesta.

Verohallinto kannattaa esitystä, eikä sillä ole muuta lausuttavaa.

Veronmaksajain Keskusliitto ry katsoo, että tarve laajentaa velvoitteidenhoitoselvitysten laatimisalaa myös sellaisiin luonnollisiin henkilöihin, joilla ei ole organisaatiokytköstä, on ymmärrettävä. Esityksen jatkovalmistelussa tulee arvioida henkilötietojen suojan toteutumista ehdotetun sääntelyn puitteissa ja pohtia mahdollisuuksia asettaa täsmällisempiä rajoituksia velvoitteidenhoitoselvitysten tekemiselle sen varmistamiseksi, ettei yksityishenkilöiden tietoja käsitellä laajemmin kuin kulloinenkin käyttötarkoitus tosiasiallisesti edellyttää. Uusi sääntely ei saa johtaa tilanteeseen, jossa selvitysyksikkö tekee velvoitteidenhoitoselvityksiä säännönmukaisesti laajasta luonnollisten henkilöiden joukosta ilman riskiperusteista arviointia ja kussakin yksittäistapauksessa erikseen perusteltavaa tarvetta.